

*Марко Пејковић**

Институт за политичке студије, Београд

ГЕРМАНСКИ ФАКТОР У РУСКО-СРПСКИМ ОДНОСИМА ПРЕД ПРВИ СВЕТСКИ РАТ**

Сажетак

У раду аутор анализира утицај Немачке и Аустро-Угарске на интересе Србије и Русије од уједињења Немачке 1871. па до самог предвечерја Првог светског рата. Супротно преовлађујућем и популарном схватању, ове германске силе нису биле непремостиве препреке за базичне геополитичке интересе Србије и Русије, већ су то управо биле силе Антанте са којима су Србија и Русија биле у кобном савезу, како ће се касније испоставити. Србија је у рату изгубила трећину своје популације и свој идентитет утопивши се на подстицај савезника у Краљевину СХС, док је Русија, осим огромних људских жртава, слома царизма и доласка бољшевика на власт, изгубила и велики део ранијих територија. То не значи да је германски фактор уочи рата био беневољан, већ да је био само знатно мање штетан од британског и француског. Већим дипломатским маневрисањем и економско-банкарским лобирањем, Британија и Француска су успеле да придобију значајан део руског царског естаблишмента за своје циљеве. Клизање Русије из традиционалног савезништва са германским силама у наручје Лондона и Париза је само дало подстицаја русофобским круговима у Немачкој да преузму главну реч. Србија се, као млађи партнер Русије, у великој мери нашла омеђена стратешким заокретом Русије ка Антанти, иако то не значи да мала балканска држава није имала слободу

* Истраживач сарадник

** Овај рад је настао у оквиру пројекта 179009 који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

ду маневрисања у њеним, често напетим, односима са Бечом.

Кључне речи: Први светски рат, Србија, Русија, Антанта, Централне силе.

Русија и Немачка су биле велике силе које су уочи рата држале кључеве мира у својим рукама. Додуше, рат је започео након што је Аустро-Угарско царство објавио рат Краљевини Србији, али нити би се Аустро-Угарска усудила да то уради без немачке сагласности, нити би рат попримио европске и светске размере без одлуке Русије да подржи Србију. Поставља се онда питање због чега ове две силе нису употребиле кључеве мира на обострану корист, нарочито ако се има у виду да су Немачка (Пруска), Аустро-Угарска (Аустрија) и Русија биле антинаполеоновске, конзервативне савезнице током целог или већине XIX века? Обострана корист се састојала несумњиво у чувању старог, традиционалног и монархистичког поретка уз економску сарадњу у мирној атмосфери. Како су се интереси Србије уклапали у тај конзервативни троугао?

У првом делу рада посматра се однос Русије и германског фактора, оличеног пре свега у Немачкој. Аустро-Угарска је толико постала зависна од Немачке у годинама пред рат, да ниједну важну одлуку није смела да донесе без зеленог светла из Немачке – било да се радило о анексији Босне и Херцеговине, било о нападу на Србију. Иако је током друге половине XIX века Аустро-Угарска била мање поуздан савезник Русији него Пруска (Немачка), због непосредног спора у вези Балкана са Русијом, требало би истаћи да је то било углавном због тога што је све покушаје аустроугарско-руског сближавања у овом региону вешто кварила Британија. Дакле, германски фактор у овој анализи би требало готово поистоветити са Немачком. У другом делу рада посматра се немачки став према Србији, нарочито у контексту српских територијалних проширења након Балканских ратова.

ОДНОСИ РУСИЈЕ И НЕМАЧКЕ УОЧИ РАТА

Русија је пре 1914. имала три разлога да остане немачки савезник: 1) геополитички 2) монархијско-династички и 3) економски. Русија је одустала од немачке оријентације из неколико разлога који нису у домену рационалног калкулуса који се у међународним односима своди на увећање моћи и безбедности државе. С једне стране, улогу су одиграли вредносни или идеолошки мотиви који

су се сводили на германофобију дела руске елите. Она је постојала и раније, паралелно са немачком русофобијом у неким немачким круговима, али су обе ирационалне фракције временом јачале и храниле једна другу. Обично би замајац добијале након удаљавања Русије од Немачке кроз узимање француских (у време руског цара Александра III) или британских кредита (након руско-јапанског рата) или удаљавања Немачке од Русије због повременог држања стране Бечу у појединим балканским кризама.¹⁾ У сваком случају, раскид савезничких односа је могао ићи у корист појединим интересима одређених фракција руског и немачког естаблишмента, али не и државним интересима Русије и Немачке, што се може аргументовати преко ова три горе наведена разлога.

Геополитички гледано, царска Русија је пред крај XIX и почетком XX века имала три смера експанзије. Један је водио источно на Далеки Исток према Манџурији, други јужно ка Персији, Афганистану и Индији и трећи југозападно према Мореузима Босфору и Дарданелима. Када су у питању прва два правца, Немачка не само да није имала ништа против руске експанзије у овим регионима, него је чак и дипломатски и материјално помагала Русији током руско-јапанског рата, снабдевајући њене бродове угљем на путу до обала Манџурије. За то време, руски савезник Француска је седела скрштених руку, а Британија је обилато помагала руског непријатеља из тог рата – Јапан. На руску експанзију према Индији Француска је гледала негативно, јер је желела јаче руско ангажовање у Европи и њену конфронтацију са Немачком, будући да је само на тај начин могла да поврати од Немачке Алзас и Лорен. Француска сама или чак уз помоћ слабе и неискусне британске копнене војске, није имала војне и економске капацитете да то уради без озбиљног руског ангажовања на источноевропском фронту. Британија је била још већи противник руске експанзије на југ, јер је у јужној Азији поседовала Индију као своју колонију. Када су у питању мореузи, Русија је имала интерес да они увек буду отворени за руске трговачке и војне бродове. Као минимум, Русија је тражила да у време ратова, мореузи буду затворени за све војне бродове, без обзира на султанов став. Тиме је Русија хтела да спречи појаву британских

1) George F. Kennan, *The Fateful Alliance – France, Russia and the Coming of the First World War*, Pantheon Books, New York, 1984., 20, 32-33; В.М. Хвостов, “Бизмаркова спољна политика у последњим годинама његовог канцеларства (1885-1890)”, у: *Историја дипломатије – свека друга* (прир.: В. П. Потемкин), Архив за правне и друштвене науке, Београд, 1949, стр. 78, 82.

и француских бродова на њеним обалама као у Кримском рату. И управо је једина држава која је активно, и на речима и на делима, подржавала Русији у њеним настојањима да “осигура мореузе” била Немачка, барем до 1907. године и руског зближавања са Енглеском. Француска је према овом питању била најчешће пасивна, док је Британија била најжешћи противник Русије, која је чак сла-ла и своју флоту пред Цариградом у руско-турским ратовима, само да би спречила овладавање Русије тим морским теснацима. Брита-нија, за разлику од Немачке, никада није била спремна ни вербално ни практично да подржи било који руски захтев у питању мореуза. Дакле, у сва три правца геополитичке руске експанзије, руски ин-тереси су једино били директно сучељени са британским, док су француски интереси налагали већу активност Русије у Источној Европи уз немачку границу, а немачки охрабривали Русију у сва три геополитичка правца.

Када је у питању немачка геополитичка експанзија, она је има-ла само један правац деловања пред рат, а то је кроз југоисточну Европу ка Блиском Истоку и Месопотамији. Међутим, за разлику од руске или аустроугарске експанзије у овај регион (копнена бли-зина Аустро-Угарске и Русије), а потенцијално и британске или чак француске (могућност да преко средоземних рута лако пребаце бродове до Б. Истока), немачка експанзија је била чисто економ-ског карактера, барем до англо-руског споразума 1907, а и након то-га доминантно.²⁾ Та експанзија би се пре могла оценити као геоеко-номска, јер се сводила на изградњу железнице Багдад-Берлин која је требало да постане главна немачка економска артерија. Немачка је, за разлику од других европских држава у деценијама пред рат, доживела огроман привредни и демографски раст и та железница је имала да послужи ко главно средство за немачки извоз и увоз сировина. Немачки геополитичари и стратежи оног времена, попут чувеног Пола Рорбаха, пројекат ове немачке багдадске железнице тумаче као главни трн у оку Британије, барем док Русија није за-цементирала своје опредељење за Антанту, закључивши споразум са Британијом 1907. Оваква железница би угрозила британску до-минацију у Египту и Персијском заливу, с обзиром да је железница требало да има завршетак багдадског крака на обали мора код Ба-сре, а етапно је била предвиђена и градња крака ка Суецу. То би без

2) Paul Rohrbach, *Germany's Isolation: An Exposition of the Economic Causes of the Great War*, A.C. Mc Clurg & CO., Chicago, 1915, pp. 29-30, 54-55.

сумње угрозило виталне британске интересе који су се огледали у потпуном монополу на трговину са Индијом, а чиме би и њихова позиција у Египту постала излишна. Тако да геополитичких разлога за промену руског курса ка Антанти није било. Чак и када је у време највеће затегнутости између Немачке и Русије неколико месеци пред рат, Немачка послала генерала Лимана фон Сандерса са циљем реорганизације турске војске, у својству команданта једног турског гарнизона на обали мореуза, иста је након руске примедбе повукла Сандерса са тог положаја. С друге стране, сетимо се како је својевремено британски премијер Дизраели слао војне бродове у Босфор и који су повучени тек када је Британија добила од Русије низ уступака оличених у драстичној ревизији руског мировног пројекта из Сан-Стефана.³⁾

Још већи разлог је Русија имала да одржи савез са Немачком из XIX века ако посматрамо крuciјални интерес Русије да сачува свој стари поредак традиционалне монархије и династију Романов од социјалистичко-републиканских револуција и монархоубиства. Покушај "декабристичке" револуције из 1825, затим убиство Александра и неуспела социјалистичка револуција из 1905, најочигледнији су примери тога.⁴⁾ Иницијатори ових антимонархистичких стремљења су у почетку била тајна и полутајна друштва која су се угледала на италијанске националистичке револуционаре Карбонаре (у погледу начина рада) и на француске јакобинце (у погледу идеологије). Касније су водећу палицу преузели руски анархисти, социјалисти и комунисти, који су били, иако не (полу)тајне организације по начину рада, жестоко прогањани и забрањивани од царске власти. Аустро-Угарска и Немачка свакако нису имале интерес да се користе овим покретима у циљу обрачуна с другим државама. Те две државе су биле монархије и нису биле парламентарне демократије (па ни демократије у пуном смислу те речи). Једина држава чији су то идеали могли да буду у том тренутку јесте Француска, као република и парламентарна демократија. Иако је била спремна да толерише царизам када јој је то било у интересу, чим би Русија преузела геополитички курс који је био само у руском, а не и у француском интересу (као када је Русија ушла у рат са Јапаном и Далеком Истоку), Француска се није ли-

3) Милош Ковић, *Дизраели и Источно питање*, Клио, Београд, 2007, стр. 312-316, 331-336.

4) Сергей Г. Пушкирев, *Обзор русской истории*, Издательство "Наука", Москва, 1991, стр. 296-300, 330, 345-351.

била да директно помаже радикалне групе које су биле предводнице социјалистичке револуције из 1905. Тако је Николај II крајем 1905. добио поуздане обавештајне податке о томе да се француски амбасадор Бомпар састаје са револуционарима.⁵⁾ И не само то. Током 1904/1905. Париз је постао средиште антицарске пропаганде и место окупљања свих руских политичких емиграната. Без обзира на апеле руског амбасадора у Паризу, Француска није ништа предузела макар да отежа овим снагама политички рад на француском тлу.⁶⁾ Након неуспешног руско-јапанског рата, а за шта је велики кривац унутрашњи метеж који је подстицала управо Француска, царева политика руског ширења на Далеки Исток и југ Евроазије губи подршку естаблишмента, док про-француска фракција још више јача. Као резултат тога, Француска захтева од Русије да пружи потпуну подршку њеним настојањима да понизи Немачку на Алхесираској конференцији посвећеној Првој мароканској кризи, што Русија и ради и као “награду” добија зајмове француских банака под условом да се још одрекне и златног стандарда, што је имало погубног ефекта по руску економију.⁷⁾

У деценијама пред први светски рат, ако поредимо удео великих европских сила у економској моћи, само су Русија и Немачка бележиле вртоглави економски раст, док је Француска стагнирала, а Британија бележила пад. Ако погледамо индексе индустријске/економске моћи држава у периоду 1880-1913 (изражене у процентима у односу на укупну економску моћ Европе која се огледа у комбинацији производње челика/гвожђа и потрошње енергије) и које је развио чувени геополитичар Џон Миршајмер (*John Mearsheimer*) у својој књизи Трагедија политике великих сила (*The Tragedy of Great Power Politics*), управо ћемо видети ту тенденцију:⁸⁾

	1880	1890	1900	1910	1913
Немачка	20%	25%	34%	39%	40%
Русија	3%	5%	10%	10%	11%
Британија	59%	50%	37%	30%	28%
Француска	13%	13%	11%	12%	12%

5) Петр Мультагули, *Внешняя политика Императора Николая II (1894-1917)*, Российский Институт Стратегических Исследований, Москва, ФИВ, 2012, стр. 319.

6) Ibid, стр. 312.

7) Ibid, стр. 359-360.

8) John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, W.W. Norton & Company Ltd., New York, 2001, p. 71.

Као што се види из табеле, немачка индустријска моћ је дуплирана, а британска преполовљена. Русија је скоро четири пута ојачала, док је Француска у очигледној стагнацији. Ипак, индикативно је да Русија готово стала са растом управо у периоду 1900-1910, када се и коначно окренула зајмовима Британије и Француске. Опет, ако се мир продужи, сва је прилика да би у таквој околности најмање профитирала Британија, која једноставно није могла да издржи економску утакмицу са Немачком. Отуда је по сваку цену требало радити на изазивању сукоба ње и Русије, како би два главна британска ривала сами себе уништили. Осим тога, Русија није имала разлога да упада у рат са добро обученом и технички изузетно опремљеном и бројном немачком копненом војском. Немачка је у периоду 1914-1917. произвела 47.000 авиона, Русија само 3.500. Затим митраљеза 280.000 Немачка, а Русија десет пута мање. Топова је Немачка произвела шест пута више од Русије, а пушака скоро три пута више.⁹⁾

Ови показатељи су потпуно на трагу онога што је тврдио руски царски политичар Пјотр Дурново, који је непосредно пред рат написао писмо Николају II у коме га моли да што пре раскине савезништво са Француском и Британијом и да не улази у рат са Немачком. У супротном, Русију чека пораз у рату, губитак територија и бољшевички преврат. Дурново је предвидео све оно што ће се у Русији десити 1917/1918. Ни самој Немачкој није у интересу рат са Русијом, јер иако је Русија економски слабија, она има много већу и издржљивију популацију од Немачке, као и много већу територију. Ко год да победи у том рату, он може мало шта позитивно да добије (углавном територије насељене антинемачким, односно антируским становништвом као што су Пољаци или Аустријанци у Галицији). Сукоб Русије и Немачке је добитак само за Француску и Британију.¹⁰⁾ Отуда овај чланак није нечија накнадна памет, него представља рефлексију засновану на тадашњим рационалним анализама, чија је мана била једино то што су биле у мањини.

ОДНОСИ СРБИЈЕ И НЕМАЧКЕ УОЧИ РАТА

Немачка је активан став према Србији и српском питању почела да креира од аустроугарске анексије Босне и Херцеговине 1908. Тада је Немачка подржала Аустро-Угарску, али се мора имати у

9) Ibid, p. 72.

10) Пун текст Дурновљевог писма је први пут објављен у совјетском журналу "Красная новь", 1922, N. 6.

виду да је она то урадила након што је Русија склопила споразум са Британијом 1907. Без сумње, то је био начин да Немачка “казни” Русију за њено окретање Британији. Како се рат приближавао, Аустро-Угарска је постала све агресивнија према Србији, али у исто време немоћнија да било шта самостално уради без одобрења Немачке. Немачка је сада толико моћнија од Аустро-Угарске, да више није било говора о геополитичкој једначини из претходног века, када је Немачка морала да узима много више у обзир ставове Аустро-Угарске. Отуда се немачки став према Србији може најбоље видети у контексту Балканских ратова, а преко тога се посматра и немачки став према руској балканској политици, имајући у виду да је Русија била покровитељ Балканског савеза и сила која је подржавала проширење и независност балканских хришћанских држава.

Овде је најбоље навести ставове немачког историчара Фрица Фишера, познатог по томе што је окривио германски фактор за избијање рата. Али, чак и код њега могу да се нађу ставови који ће развејати мит о некаквој монолитној хармонији између Немачке и Аустро-Угарске када је Балкан у питању и на основу којих ће се видети да је компромис Немачке и Русије гледе Србије и Балкана био могућ, само да Русија није оптирала да напусти германско савезништво.

Фишер тврди да се због немачког става Аустро-Угарска осетила изолованом и лишеном сваке могућности не само да окупира Санџак¹¹⁾ и Нови Пазар, него и да нападне Србију током Балканских ратова. По Фишеру, мемоари аустроугарског министра спољних послова Берхтолда рефлектују горчину коју је он осећао због тога што је приступ Немачке Балканским ратовима спречио Аустро-Угарску да води активну политику у југоисточном делу Европе. У истим мемоарима се могу наћи и Берхтолдова признања да је Немачка у погледу Балкана вршила притисак и на Русију и на Аустро-Угарску. Фишер наводи и део извештаја секретара немачког министарства спољних послова Кидерлен-Вехтера у вези са напором одређених великих сила да спрече избијање Балканских ратова. Вехтер је ту отворено пледирао за рат у којем ће балканске државе јасно показати шта могу и да ли имају право да постоје. Ако победе Турску биће награђене, а ако изгубе, питање поделе турских територија ће се изгубити са политичке агенде за неко ду-

11) Санџак је термин који употребљава Фишер у књизи, а не аутор овог чланка.

же време. Фишер оцењује и да је супротно намерама Аустро-Угарске, немачки канцелар Бетман Холвег сугерисао да би велике силе требало да сачекају да учеснице Балканских ратова истакну своје захтеве и да би велике силе требало да интервенишу само уколико би неки од тих захтева значио кршење интересне сфере тих истих великих сила.¹²⁾

Дакле, Немачка није била против територијалног проширења Србије у Балканским ратовима. Вероватно је прорачунала да се њен главни геополитички циљ (а то је градња багдадске железнице) лакше може извршити у новим околностима, а не у вечито нестабилној и хаосу подложној Турској. Зато је чекала да види исход преговора о реконструкцији постојећег железничког крака који је водио од Београда ка Софији и градњи новог крака од Ниша ка Солуну. Преговори су започети још 1913. и немачку подршку Аустро-Угарској у погледу албанског питања и потребе да се српска војска истера из Албаније под претњом рата и треба тумачити у светлу притиска да Србија прихвати немачке услове у вези са железничким пројектима. Немачка је хтела да приволи српску владу да тај посао повери немачким банкама и железничким друштвима, као и да добије гаранцију да ће у оним деловима нове српске државе, који су раније припадали Турској, а где су Немци уговорима стекли право изградње железница, то право сада поново бити потврђено. Међутим, српска влада је одлучила да одбије ове немачке понуде и преговори су пропали 4. јуна 1914. године, за разлику од оних које је Немачка водила са Бугарима и Грцима.¹³⁾ То је био потез српске владе који је, по свему судећи, коначно определио Немачку да у првој следећој кризи подржи Аустро-Угарску у нападу на Србију, само због нечега што је Србија одлучила у вези са својом територијом, без да је том приликом нарушила текст Лондонског и Букурештанског уговора који су јој гарантовали статус након Балканских ратова. Међутим, било би погрешно бацити кривицу на српску владу због ове одлуке. Србија није била у стању да сагледа последице ове одлуке, то је могла бити само Русија, која је одлично знала шта багдадска железница значи Немцима и одсуство руске координације у српско-немачким односима уочи рата је пука последица већ ранијег руског опредељења за, по Русију, кобну

12) Fritz Fischer, *War of Illusions – German Policies from 1911 to 1914*, W.W. Norton & Company, Inc, New York, 1975, pp. 154-155, 158-159.

13) Klaus Thörner, *Der ganze Südosten ist unser Hinterland: deutsche Südosteuropapläne von 1840 bis 1945*, Universität Oldenburg, 2000, s. 247.

Антанту. Србија је поред тога тек изашла из ратова као победник и имајући у виду да је више била изложена притисцима моћније Аустро-Угарске на свој суверенитет од осталих балканских држава (чак и од Румуније, јер ова земља није имала бројну словенску популацију као Србија или Црне Горе која је била доста мања опасност за стабилност Дуалне монархије од Србије, популацијски и економски гледано), било је и очекивано да одлуком о национализацији железничких пројеката још једном потврди свој осећај независности. Одсуство руске асистенције у регулисању српско-немачких односа се, у сваком случају, показало веома лошим и по Србију и по Русију.

* * *

Трагичан Први светски рат је оставио тешке последице за Србију и Русију. Ове две земље се и дан данас нису опоравиле од страдања која су их задесила тада. Русија је изгубила своју славну династију Романов коју су зверски ликвидирале снаге, подржаване управо од руских “савезника” из Антанте и пре и у току Великог рата. Пре рата су револуционари били подржавани од Француске. Тачно је да је Немачка омогућила Лењину да возом прође преко њене територије из Швајцарске на путу за Русију у априлу 1917. Али, Немачка је то урадила након Фебруарске револуције иза које су стајале управо силе Антанте.¹⁴⁾ Силама Антанте је циљ био да сруше цара који је 1916. и почетком 1917. водио преговоре са Немачком о сепаратном миру, како би у Русији добили владу спремну да настави да гура Русију у крваву провалију, само да би доминантни политички и банкарски кругови у Француској, Британији и САД-у (САД улази у рат управо априла 1917) могли да максимизују своје интересе.¹⁵⁾ Међутим, убрзо су бољшевици чим су дошли на власт преузели агенду Керенског и доминантно заступали анти-немачку политику на челу са Троцким (изузев Лењина у одређеној мери). Бољшевици су ступили у контакт са представницима банака које су седиште имале у земљама Антанте, пре свега Великој Британији и САД. Очигледно је да бољшевици ни од самог почетка нису били немачке марионете како се уобичајено тврди, чак и у науч-

14) В. М. Хвостов, “Дипломатија у годинама Првог светског рата”, у: *Историја дипломатије – свеска друга* (прир.: В.П. Потемкин), Архив за правне и друштвене науке, Београд, 1949, стр. 259.

15) Ibid.

ним круговима. Да су били немачке марионете, прва ствар коју би урадили одмах по заузимању власти јесте закључење сепаратног мира са Немачком. Међутим, то се уопште није десило брзо. Бољшевици су неколико месеци одуговлачили са преговорима и нису пристајали на немачке предлоге за мир. На крају, када је немачко стрпљење попустило и када је бољшевицима уручен ултиматум у фебруару 1918. године, већина бољшевичке елите је гласала да се то не прихвати него да се иде у сукоб са Немцима. Немци су онда напали бољшевичку Русију и врло брзо је поразили у рату, дошавши надомак Санкт Петербурга. Тек онда је Лењин успео да убеди бољшевичку елиту да се немачки услови морају прихватити, иначе следи успех контрареволуције. Односно, тек након одуговлачења у преговорима са Немцима и краткотрајног немачког напада, бољшевици су потписали мир у Брест-Литовску.

С друге стране, бели покрет је мизерно помаган од савезника и то само ако је дати бели генерал био вољан да ратује против Немачке по диктату Антанте. Када је Немачка поражена у рату, потреба за царистичким снагама је скроз нестала и тако су бољшевици однели победу у Грађанском рату.¹⁶⁾ А и сама Немачка је могла да постане жртва социјалистичке револуције почетком 1919. године. Све ово је коштало Русију милиона жртава, губитка царских територија, царске власти на чију смену је ступио злочиначки бољшевички режим. Последице овог краха се у Русији осећају до данас и питање је да ли ће бити превладане.

Неко би могао да тврди да је Србија прошла боље од Русије након рата, али то није тачно. Србија је у рату изгубила 30% становништва и преко 50% одраслих мушкараца! Поред тога, изгубила је и свој идентитет након рата утопивши се у прву Југославију под именом Краљевина СХС. Уласком у заједницу са Хрватима, Словенцима и бројном муслиманском популацијом, српски народ се нашао заплетен у бројним опскурантским политичким комбинацијама и претњама не само хрватских и словеначких политичара, него и страних сила којима је Југославија била у интересу да по сваку цену зауздава германски фактор (пре свега Француске и Британије). Заиста, тешко је замислити да би српски народ касније током XX века пролазио кроз све ратове и револуције кроз које је пролазио да није било Југославије. Или би барем степен страда-

16) Kerry Bolton, *Revolution from Above*, Arktos Media, 2011, pp. 71-78; Antony C. Sutton, *Wall Street and Bolshevik Revolution*, Crown Publishing Group, New York, 1974.

ња био знатно мањи. Заједничко страдање у Првом светском рату би и за Србију и за Русију требало да буде подстрек да извуку заједничке лекције из те катастрофе. Основна лекција је напуштање прогресивистичких и левичарских новотарија у политици и враћање конзервативним политикама уз покушај чвршће сарадње са Немачком са јасно постављањем црвеним линија и према њој, без икакве сумње.

ЛИТЕРАТУРА

- *Историја дипломатије* (прир.: В.П. Потемкин), Архив за правне и друштвене науке, Београд, 1949.
- George F. Kennan, *The Fateful Alliance – France, Russia and the Coming of the First World War*, Pantheon Books, New York, 1984.
- Paul Rohrbach, *Germany's Isolation: An Exposition of the Economic Causes of the Great War*, A. C. Mc Clurg & CO., Chicago, 1915.
- Милош Ковић, *Дизраели и Источно питање*, Клио, Београд, 2007.
- Сергей Г. Пушкарев, *Обзор русской истории*, Издательство "Наука", Москва, 1991.
- Петр Мультагули, *Внешняя политика Императора Николая II (1894-1917)*, Российский Институт Стратегических Исследований, Москва, ФИВ, 2012.
- John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Norton & Company Ltd., New York, 2001.
- Fritz Fischer, *War of Illusions – German Policies from 1911 to 1914*, W. W. Norton & Company, Inc, New York, 1975.
- Klaus Thörner, *Der ganze Südosten ist unser Hinterland: deutsche Südosteuropapläne von 1840 bis 1945*, Universität Oldenburg, 2000.
- Kerry Bolton, *Revolution from Above*, Arktos Media, 2011.
- Antony C. Sutton, *Wall Street and Bolshevik Revolution*, Crown Publishing Group, New York, 1974.

Марко Пейкович

ГЕРМАНСКИЙ ФАКТОР В РУССКО-СЕРБСКИХ ОТНОШЕНИЯХ НАКАНУНЕ ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ

Резюме

В статье автор анализирует влияние Германии и Австро-Венгрии на интересы Сербии и России с момента воссоединения Германии в 1871. году до кануна Первой мировой войны. Вопреки распространенному и популярному мнению, эти германские державы не были непреодолимыми препятствиями для основных геополитических интересов России и Сербии, это были именно державы Антанты, с которыми Сербия и Россия были в смертельном альянсе, как это позже получится. В этой войне Сербия потеряла треть своего населения и даже свою идентичность, утопившись по наущению союзников в новое Королевство СХС, в то время как Россия, в дополнение к огромному числу человеческих жертв, развалу монархии и приходу к власти большевиков, потеряла и большую часть своей бывшей территории. Это не значит, что немецкий фактор до войны был доброжелательным в отношении России, но он был только гораздо менее вредным, чем английский и французский. С помощью умелого дипломатического маневрирования, экономического и банковского лоббирования, Великобритания и Франция сумели склонить значительную часть российской элиты на свою сторону. Скольжение России от традиционного альянса с германскими силами в объятие Лондона и Парижа послужило только стимулом для русофобских кругов в Германии взять главное слово. Сербия, в качестве младшего партнера России, в значительной степени была ограничена стратегическим сдвигом России в отношении Антанты, хотя это не означает, что у небольшой балканской страны не было свободы маневра в ее часто напряженных отношениях с Веней.

Ключевые слова: Первая мировая война, Сербия, Россия, Антанта, Центральные державы.